

lyos veszteséget jelent. Ha hozzávesszük, hogy a fő vasúti vonalakat több helyen megszakították, még pontosabb fogalmat nyerünk az elcsatolások kedvezőtlen visszahatásáról. A köztársaság egész közlekedési rendszerét újjá kell szervezni. Már pedig ez a koksznál maradt nehézipar számára súlyos feladatot támaszt. Minden bizonnyal fokozott szerep jut majd a motoros járműveknek. Egyelőre 1000 km.-t kitevő műutak építését vették tervbe, de egyre több szó esik a „Batya-terv“ felkarolásáról, amely a modern autóutak hálózatával akarja átszöni a köztársaságot.

Bizonyos, hogy minden vonalon nagyarányú építómunkára van szükség az ütött rések betömésére. A köztársaság gazdasági szerkezete a mezőgazdálkodás javára tolódott el, ami nemzetgazdasági szempontból nem vitathatóan visszaesést jelent. Ennek ellenére a kényyszerű átalakulás korántsem támadta meg létében Csehszlovákia gazdasági életét. Igaz, a keretek tetemesen összehusorodtak. A modern nagyipari technika azonban olyan gyors regenerációs lehetőségeket nyújt, hogy az új gazdasági egyensúly feltalálása a szűkebb keretek közt is viszonylag hamar sikerülhet. Természetesen sok minden fordul meg az elveken, amelyek szerint az újjáépítés végbemegy majd. Tágabb perspektíva, a népi érdekekkel fokozottabb mértékben számoló gazdaságpolitika kedvezően befolyásolná a megrázkódtatások nélküli kibontakozást. Persze mindennek meghatározása a második köztársaság uralkodó népcsoportjainak kezébe van lefektetve. Még inkább, mint az első köztársaság megalapozása idején. (Kovács Károly)

S Z E M L E

A ZENEI FÖLDRAJZ ALAPVONALAI

Mi kényseríti ki az emberből a hangot? Mi az a lelki igény, ami a zenélés vágyát, ezt a legősibb jelenséget megteremti, kérdi a zenetudomány s ehhez hasonló kérdést tesznek fel a nyelvtudósok is a nyelvvel kapcsolatban. Érthető tehát, ha a két tudomány, a kétféle kutatás — a nyelvi és zenei — szövetkezik. (A népköltészet után kutató egyre találkozik a népzene után kutatóval és viszont.)

Életformák, népi kulturák ismerete népszokások vizsgálata nélkül alig lehetséges. Így a leíró népismeret (etnográfia), majd az oknyomozó nép- és fajkutatás, az etnológia és antropológia a zenetudomány segédeszközei sorába kerülnek. S ha már kulturák és egyének életmegnyilvánulását kutatja, elkerülhetetlen a társadalmi szervezetek, a hatalmi és gazdasági erőviszonyok vizsgálata. A szociológia módszerét tehát szintén nem nélkülözheti a zenetudomány.

Végül, a társadalmi és természeti adottságoktól függően, az

összes életi tényezőktől meghatározottan kellett szemügyre vennie a zenélő, művészkedő embert, emberiséget. A zenetudomány ilyen szélesen átfogó értelmű színvonalához a nagy magyar zenetudós Szabolcsi Bence jut el. Ő körvonalozza meg elsőnek a zenetudomány egészen új területét, a *zenei földrajz* alapkérdéseinek felfedezésével.

Szabolcsi idevonatkozó munkája a magyar népzeneből indul ki s Bartók és Kodály kutatásaihoz fűződik. Viszont ő a szélesebb értelemben vett népzene-kutatás, az összehasonlító zenetudomány során jutott el eredményeihez.

A *zenei földrajz alapvonalai* címmel megjelent tanulmánya a fajilag, területileg, földrajzilag elkülönült népek egykori összetartozására s a legmélyebb gyökerek azonosságára mutat rá, s egyszerűsre illusztrálja, hogyan kerülhet földrajz és zenetörténet szoros kapcsolatba. Alaptétele: „a művelődési folyamatok terjedésmódját és irányát többnyire természeti tényezők szabják meg. Hegyvonulatok, mocsarak, gátak, hidak, erdőség és folyó, emberalkotta utak és akadályok mind megszabhatják vagy kijelölhetik, eltéríthetik az irányvonalat, melyen az emberi szellem valamely terméke, akár anyagi vagy szellemi termék eljut egyik közösségből a másikhoz, vagy egyik életformából a másikba.

Hangrendszer, dallamszerkezet és ritmus olyan alapelvek, melyek más és más kultúrák lecsapódásai lehetnek. Életük minden másnál szívósabb, noha önmagukban csupa absztrakciók, egymással kombinálva, de folytonosan szétválásra, átcsoportosulásra készen keringenek a világkapcsolatok hálózatában.

Mi jelölheti ki a dallamok szerteágazásának, vándorlásának útját? Elsősorban a természetkijelölte utvonalak és akadályok. A földfelület hegy és vízrajzi tagozódása. „Általában: minden kultúra terjesztője, elszórója a víz, gátja és megtartója a hegy. A víz kétféle alakjában: mint folyó, mely távoli területeket kapcsol, mint tó vagy tenger, mely elválaszt, később mindjobban összeköt. A hegy is kettős értelmében: mint megállást parancsoló bérce s mint oltalmazó fensík“. Végeredményben: minden természeti alakulat annyit jelent az emberi művelődés számára, amennyire megkönnyíti, gyorsítja vagy lassítja mozgás igényét a földön.

A föld legrégebb zenekulturái a Hoangho, Eufrát és az Indus mentén le, és a Nilus mentén felfelé hatolva, majd a görög félsziget partjain virágnak ki. A mai Európa zeneközpontjai a Bodeni tó körül, a Szajna és a Loire mentén, az olasz tengerpartokon s az ismert vízközpontokban alakultak ki. Mintha a zene élete a víz életéhez volna kötve...

De csak a *fejlett* zenekulturáké. Mert a föld teli egyéb zenékel: primitív népzenevel, paraszti muzsikával. És ezek élete egész más törvényeknek engedelmeskedik, mint a nagy zenekulturáké.

A népzenei alkotás életfeltétele, hogy nem egyéni és különleges hanem általános szokás, kész formai hagyományhoz simul, melyen ő maga csak évszázadok kollektív munkájával változtathat. A műzene stílus változatai látható rázkódtatásokkal, szemé-

lyesebben, egyénhez kötöttebben történnek. A népzenei alkotás tipusként alakul ki. A műzenei alkotás inkább kötött az egyénhez, a helyhez és az előadókhoz.

A népi-zene és a mű-zene életrajzát lehetetlen közös szempontok alá fogni. A kettő élete azonban bizonyos fokon sugárzó erővé, mozgási energiává alakul át, s mindkettő egyforma sullyal, bár ellentétes irányú energiával lép a kulturföldrajz látókörébe.

A műzene-kulturák a tagozott partvidékeken bontakoznak ki, a népzene a föld száraz tartályaiban. A földrajztudomány ezen a ponton olyan ellentétre világított rá, mely hosszú időn át magyarázat nélkül állt. A mű-zene és népzene nem fejlődési fokozatok, hanem ellentétes principiumok, különböző életrendszerek megnyilatkozásai. Ha az érett zene-kulturák a maguk delelőjén visszanyulnak nomád emlékeikhez, akkor felfrissülést keresnek a régi népzeneben s ez nem több, mint álmom és nosztalgia. A sorsot nem fordíthatják meg.

Uj műzene-kultura, öntudatos zenei műveltség és művészet a parti-kultura terjedésének utja mentén támadhat. Viszont népzene csak addig tenyésznek, amíg elrekesztett fensik-, erdő-, sivat-, stjepe-kulturák virágzanak. Ahol ezek feloldódnak, ott a népzene is felolvad. Hol mindakettő véget ér (vizmenti és katlan-kultura), ott véget ér a zene élete is. S mert a kétféle kultura rendszerint felváltja egymást, egyik halála a másik születését jelenti. Viszont a két ellentétes rendszer egymás felé törekszik (mint a folyamat is mutatja) s egymást kiegészíti. Egyik sem áll mozdulatlan. A műzene-kultura lassanként áthatol erdőkön, megmászsa a lejtőket. A népzene felülről száll alá s utoljára érkezik a civilizált partokra.

A földrészek zenei térképét Szabolcsi így vázolja: Ázsia zene-története a sugaras kinyílás vonalrajzát mutatja. Középe táján ősi félnomád zeneközpontot kell feltételeznünk. Ez termékenyíti meg keletet és nyugatot. Magasfokú zenekulturára elsőnek Délnyugat ébred (Mezopotámia), azután a keleti partszegély, majd Dél (Kína, India). Ennek a kirajzolódásnak élettartama Ázsiában 3-3500 év.

Európa zeneutja lényegében a kontinens központi hegyrendszerét, az Alpesti láncot írja körül 2000-2500 év alatt.

Az *afrikai* magaskultura fénye északkeleten gyűl ki. Belső tömbje változatlanul őrzi a legrégebb keleti és Nilus-kulturák maradványait. Rajza a hiperboláé, ideje felmérhetetlen.

Amerika zezugos zenei térképrajzát mintha a Kordillerák írják föl a földre. Ez a kulturvonal 2000 évet mutat.

Kiderül Szabolcsi kutatásaiból az is, hogy a népzenei ősréteg, mint valami őstöréregió, mindenütt az etnikum legmélyebb faji jellegzetességeihez tapad. Például: Az eltörökösödött népek zenéje nem török. A francia népzene nem a latin, hanem a kelta hagyományt folytatja. Az arab hatás alá került népek dallamvilága megtartotta Izlám előtti sajátosságait. A finnugor nyelvet eltanult, európaivá és kereszténnyé lett türk magyarság régi népzene

néje máig pontosan *tükrözi* a sámánhitű mongol török Közép-ázsiaát...

A törpenépek, a pigmeusok dallamvilágában a kutatás ugyan- csak azonos elemeket talál, Középafrikától Ausztráliáig. Lehetet- len nem gondolnunk arra, hogy a déli félgömb, ez a ma jórészt tengerborította terület a geológiai ókorban összefüggő szárazföld volt. Hasonlóképen az indiai és Kelet Afrikai ősnépek kezdetleges hangszerei között is megvan a kapcsolat. Indonézia és Középafrika egyre több, — a malájvándorlások körén túlmenő adattal — utal- nak egymásra. A méretek és formák megegyezése nem véletlen! India még a mezozoikum küszöbén is az indoafrikai kontinens tagja volt! A Baktéritótól délre eső világzóna primitív stílusai itt- ott rokonok. Fel kell tételeznünk tehát, hogy ezek a földrészek egykor jobban összefüggtek s vannak hegyvonulataik, melyek egy- más megszakadt láncát folytatják a világtengerek tulsó szélein, míg maga a hegyrendszer az Óceán mélyébe szállt alá.

Mindezek a kapcsolatok olyan geológiai korok emlékei, melyek- ben sokáig még az emberi létezés is kétségesnek látszott! Ezek is azt a feltevést igazolják, hogy az ősi ember még a szárazulatok idején terjedt el a földön. A zenei nyelvjárások ilyen találkozásai ezek szerint nem kevesebbet jelent, minthogy a népzene a világ számos pontján Atlantisz korabeli örökség, a történelemelőtti ko- rok hagyatéka.

Szabolcsi zene földrajzának főbb tanulságait a következők- ben foglalja össze:

1.) A zene élete a föld felszín természetes tagozódásához kap- csolódik és pedig

2) a kulturföldrajzilag zárt területek a zenestilusok izolált fennmaradásának, a nyitottak a stílusok gyorsabb keringésének és alakváltásának kedveznek. Ép' ezért a műzenekulturák a nyi- tott partvidékek, a népzene a belterületek (hegyek, erdők, kat- lanok) életéhez kapcsolódnak.

3.) A nép- és mű-zene kioltják és felváltják egymást. Itt-ott egyensúlyi helyzetbe, életközösségbe léphetnek.

4.) Egyensúlyi helyzetükben a határszéleken felgyülemelő anyagot a műzenei központ dolgozza fel egységes zenei nyelvvé. A vizihálózat terjeszti el s a félig civilizált (népi) határszélek konzerválják vagy porlasztják szét.

5.) A parti- és katlan-kulturák egyensúlyának felbomlása a zene-kulturák halálát jelenti.

6.) Az elszóródás a legfőbb zenetörténelmi folyamat. Evezre- dek folyamán minden stílus szerteszóródik a földön s mennél tovább él, annál jobban szerteoszlik.

7.) Az archaikus népzene az emberiség legősibb kapcsolatainak, legrégebb földi életviszonyainak hirmondói.

Ime a látszólag anyagtalán zene tudománya ásatásokból és földtani kutatásokból nyerhető u. n. „konkrét“ bizonyítékoknál sokkal konkrétabb, anyagibb, ősi adatokat tár föl a kutató előtt. Ezért Szabolcsi szerint minden kutató, akit az emberiség

multja foglalkoztat s a történelmi erőfeszítések lehetősége és távlata érdekel, fokozott gonddal kell, hogy a zene felé forduljon, mert választ nyerhet számos olyan kérdésre, melyben az emberi művelődés egyéb jelenségei kielégítetlenül hagyják, miután emlékezetük nem oly mély gyökerű s nem olyan messziről fakad.

(Szegehő Julia)

A FRANCIA RADIKALIZMUS TÁRSADALOMSZEMLÉLETE

A háború utáni korszak történelmi automatizmusa — legalább látszólag — nem kedvez a közepszernek. A divatos eszmeáramlatok a nagy egyéniség kultuszát terjesztik, a gazdasági liberalizmusról és az ikerestvérekért feltüntetett politikai demokratizmusról már csak gúnyosan illik beszélni. A tőke és munka sarkalatos szerepéről, ellentétéről vagy együttműködéséről vallott nézeteiben is óvatosan kerül a „korszakméktől“ megihletett elmélkedő, hogy a XIX. század „idejétmult“ tanaihoz és eszmeáramlataihoz nyuljon vissza. Az új és forradalmi színben tetszelgő irányzatok talaja, ágense és ürügye: a középosztály — a kistermelő rétegek, a törzsökös parasztság és az őslakos értelmiség. Az ő nevében s az ő pajzsa alatt indult hódítóútjára a különféle szervezett-regresszív társadalomszemlélet és állambölcsélet. Az ő állítólagos érdekvédelmében fejlődtek csatasorba és diadalmaskodtak azok a rendszerek, melyek legfőbb ujtításukkal: egy sajátos szempontok szerint végrehajtott társadalmi kiválasztással s az ezzel alátámasztott belső dinamizmussal és külső feszítőerővel igyekeznek palástolni valódi tartalmukat.

Mindezek tudatában joggal bizalmatlan az ember az említett réteg küldetésstanának minden újabb változatával szemben, függetlenül attól, kik az efajta legujabb elmélet szószólói. Ettől az érzéstől még akkor is nehéz szabadulni, amikor a francia radikalizmus egyik vezéralakja lép ki a porondra, hogy pártja, helyesebben: a benne megtestesült jakobinus gondolat jövőjét fejtegesse.

Archimbaud könyvének már a címe is merész: *A radikalizmus jövője*. A korszerű „ujtók“ a jakobinizmust és válfajait már rég elparentálták. S ime egyesek itt szellemi feledésbe hányt koporsókat fessegetnek. Igaz, ez a szempont kevésbé fontos, hisz' a százszor eltemetett radikalizmus egyelőre nagyon jól érzi magát. Ha politikai oldaláról nézzük, lehetetlen letagadni a francia radikális párt szüntelen sikereit az 1936 májusa óta lejátszódott időközi választásokon. Pedig tekintélyes hircszkóp készítőik szerint a néparevonal-paktummal letúnt a párt csillaga, mert ez az „ördögi“ szerződés csak a munkáspártoknak kedvezhet... Amde sokkal lényegesebb ezeknél a jakobinizmus önszemlélete és elérhető célként maga elé állított társadalmi fejlődéselmélete, ahogyan az Archimbaud könyvében tipikus, mondhatnók szándékosan tulitipizált módon kifejezésre jut. A francia radikalizmusnak a néparevonalban elfoglalt helye és államalkotó szerepe miatt érdemes figyelemmel kísérrünk az átlagjakobinus gondolatmenetét, hisz' nemesak az ő, de belső és külső ellenfelei szemében is — a radikalizmus jövője bizonyos mértékben egybefonódik Franciaország, illetve a mai francia államgépezet sorsával.

Archimbaud kiinduláspontja a következő: a jakobinus hagyományok hordozója a francia középosztály, a jakobinus szellem természetes örököse és folytatója viszont a radikális párt. Ezért azonosul a francia radikalizmus, mint politikai doktrína a francia kispolgársággal s a *Tiers Etat* forradalmi hagyányaival. Ez a középosztály fél-